

קטר ונורמליזציה ישראלית-סעודית

יואל גוז'נסקי ואילן זלאיט*

קטר מתמקדת בביסוס מעמד עצמאי, כביכול ניטרלי, שיבצר אותה מפני השפעה וחדירה של כוחות חיצוניים ובראשם השכנות הגדולות, ערב הסעודית ואיראן. קטר מתמודדת עם האתגר על ידי אירוח בסיס הצבא האמריקאי הגדול באזור (המפקדה האזורית של CENTCOM – פיקוד המרכז האמריקאי), המעניק לה מעין תעודת ביטוח ומאפשר לה גידור בין כוחות אזוריים. בפרט, לאורך השנים קטר בידלה את עצמה מהמדיניות ומהתכתיבים של מדינות ה-GCC (המועצה לשיתוף פעולה במפרץ), בראשן ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, בין היתר על ידי יחסים טובים עם יריבותיהן – איראן וטורקיה. גישה זו יוצרת מתיחות שבשנים 2017-2021 הגיעה לכדי חרם מפרצי על קטר, אשר הסתיים כאשר ריאד ואבו דאבי חידשו עימה את היחסים. ואף על פי כן, הניטרליות שקטר טיפחה בקפדנות לצד עושרה הכלכלי אפשרו לה למלא תפקיד של מתווכת בין צדדים יריבים ולבסס אמון בה מצד כוחות יריבים – מה שמבודד אותה באופן יחסי מהשפעות של סכסוכים בינלאומיים. אף שלא כל מאמצי התיווך של קטר נחלו הצלחה, היא צברה יוקרה בינלאומית רבה התומכת ביציבותה ובביטחונה.

אחד הנושאים המרכזיים שבהם קטר מתבדלת מערב הסעודית ומאיחוד האמירויות הוא תמיכתה המתמשכת והאקטיבית בעניין הפלסטיני, בעיקר על ידי מימון חמאס ואירוח הנהגת הארגון, וכן על ידי התנגדות לנורמליזציה עם ישראל כל עוד לא יקודם פתרון קבע לסוגיה הפלסטינית. (אגב, קטר הייתה גם המדינה הערבית היחידה שהתנגדה לשלטון אסד בסוריה בשל פשעיו נגד האנושות, למרות שמרבית מדינות ערב, בכלל זה מדינות המפרץ, נרמלו את היחסים עם משטרו החל מ־2018).

ואולם יוזמר כי קטר הייתה החלוצה מבין מדינות המפרץ בכינון קשרים עם ישראל, ופעלה בה נציגות ישראלית קבועה כבר ב־1996. לאחר [החתימה על 'הסכמי אברהם'](#) ב־2020 נראה היה שקטר היא היעד המדיני הבא של ישראל בתנופת הנורמליזציה, אך קטר ביקרה בחריפות את 'הסכמי אברהם' וטענה כי מדובר בלא פחות מבגידה ברעיון הפלסטיני. מאז מדגישה קטר כי היא נותרה נאמנה ליוזמת השלום הערבית, וכי לא תצטרף להסכמים כל עוד לא הושג הסדר

* ד"ר יואל גוז'נסקי, חוקר בכיר, המכון למחקרי ביטחון לאומי
אילן זלאיט – חוקר (מלגאי ניובאואר), המכון למחקרי ביטחון לאומי

בין ישראל לפלסטינים. שר החוץ הקטרי מוחמד בן עבד אל-רחמן אף אמר שהצטרפות של קטר להסכמי אברהם תיתכן "אם ישראל [תפגין רצינות](#) בפתרון שתי המדינות". בה בעת קטר פועלת מתחת לסף ההסכמה הפומבית ושומרת על "קשרי עבודה" עם ישראל גם מעבר להקשר העזתי (בשל היותה ערוץ קשר מרכזי לחמאס). כך למשל, בין ישראל לקטר מתקיימים קשרים כלכליים, בין השאר בתחום [היהלומים](#), והאמירות אפשרה לתיירים ישראלים להגיע למשחקי גביע העולם בכדורגל.

מנגד, קטר אמורה גם לחשוש מכינון יחסים פורמליים בין ישראל לערב סעודית – מהלך שעשוי לבודד אותה על אף הפיוס בינה לבין ריאד ואבו דאבי. בפרט, דוחה תראה בשלילה הסכם אמריקאי-סעודי שיחזק את כוחה הצבאי והמדיני של ערב הסעודית – שהייתה ונתרה איום מרכזי עליה, וידחק אותה מעמדת הקרבה הייחודית בינה לבין ארצות הברית. קרבה זו באה לידי ביטוי, נוסף על מיקום הבסיס הצבאי האמריקאי הגדול ביותר באזור, גם בפעילות תיווך בין וושינגטון לבין גורמים שונים ובהם איראן, וכן במעורבות של דוחה בניסיונות לקדם הפסקת אש במלחמה ברצועת עזה ועסקה נוספת בין ישראל לחמאס, שבמסגרתה ישוחררו החטופים הישראלים שנותרו בידי חמאס. היחסים בין קטר לארצות הברית הדוקים, ויצוין שכבר ב־2022 זכתה קטר בהכרה אמריקאית כבעלת ברית מרכזית שאינה חברת נאט"ו – תואר שאיחוד האמירויות וערב הסעודית לא זכו בו עדיין.

אמצעי הפעולה המרכזי של קטר הוא אימפריית המדיה והתודעה שלה, שכוללת אמצעי תקשורת ומכוני מחקר הפונים לקהל הערבי והבינלאומי. מערכת זו מהווה כיום פלטפורמה לקולות המתנגדים לנורמליזציה עם ישראל, והיא עשויה להגביר את פעילותה אם הסכם כזה יצא לפועל. בהתאם להפשרת המתיחות בין דוחה לריאד מ־2021 התמתנה הביקורת הישירה המובעת באמצעי התקשורת על השלטון הסעודי, ובמקום זאת מתמקדות הביקורות בהשחרת רעיון הנורמליזציה עם ישראל כשלעצמו, ובהקשר הסעודי והערבי בכלל. בין הנרטיבים המרכזיים: יחסים עם ישראל משמעותם גישה של המשטרים הערביים ליותר אמצעים להפרת זכויות; הסכמי הנורמליזציה [משמשים לשיפור](#) התדמית של השליטים הערביים ולא לקידום אמיתי של השלום באזור; ההסכמים הם תוצאה של הכוח הישראלי-יהודי בארצות הברית; מעורבותה של ארצות הברית במזרח התיכון הוכחה כהרסנית; ואף שישראל מסובכת פנימית וממילא נמצאת בפני קריסה. בה בעת, אמצעי התודעה הקטריים אינם מתמקדים באפשרות של הסכם סעודי-אמריקאי שאינו כולל נורמליזציה עם ישראל.

גם את תדמית התמיכה בפלסטינים דוחה משווקת לאזור ולעולם כולו באמצעות רשת אלג'זירה ושאר פלטפורמות המדיה שבבעלותה, באופן המבדל אותה מהמשטרים הערביים, שפעמים רבות נתפסים בקרב הציבור כמי שזנחו את הפלסטינים לטובת ישראל וארצות הברית. על כן, כפי שעשתה קטר כשנחתמו 'הסכמי אברהם', היא צפויה לשמור על עמדתה כי אל למדינה מוסלמית לנרמל את היחסים עם ישראל בלי פתרון לפלסטינים. למעשה נורמליזציה ישראלית-סעודית עשויה להיטיב עם הדימוי של קטר כמדינה שדבקה בזכויות הפלסטינים ובעמדה הערבית, והיא קשובה לרחשי הציבור.

עם זאת, ברי שקטר תתקשה לצאת במפגיע נגד הסכם נורמליזציה ישראלית-סעודית, כאשר ארצות הברית היא שושבינה שלו. קטר גם תתקשה לצאת חוצץ נגד ערב הסעודית אם זו תחליט להתקדם לנורמליזציה עם ישראל, בפרט אם ההסכם בין ירושלים לריאד יכלול התחייבות להתקדם לקראת תהליך מדיני ישראלי-פלסטיני.

מבחינת ישראל, זיהויה של קטר עם האחים המוסלמים, כמו גם גישתה השלילית לישראל, מעוררים חשדנות ביחס אליה ולנכונותה לסייע בנושאים המשרתים את האינטרס הישראלי. למרות שישראל שומרת על יחסי עבודה תקינים עם קטר, גם בין גורמי צבא ומודיעין, "הדילמה הקטרית" מעסיקה את המערכת הישראלית בייחוד לנוכח תפקידה השלילי (גם אם בתיאום ובדחיפה של ממשלת ישראל) בהעברת כספים שסייעו במידה מכרעת לבניית כוחו הצבאי של חמאס. גורם נוסף המעורר אי-נוחות בישראל הוא התרומות שמזרימה קטר לאוניברסיטאות בארצות הברית, המטפחות אג'נדה אנטי-ישראלית.

לסיכום, הישארותה של קטר מחוץ לתנופת הנורמליזציה האזורית עם ישראל עלולה כמעט בוודאות לעשותה שחקנית לעומתית, שתנסה לחבל בתהליך בעיקר באמצעות לוחמה תודעתית של אימפריית המדיה שלה. מנגד, התקדמות משמעותית לפתרון הסוגיה הפלסטינית, אם תתלווה למהלך נורמליזציה ישראלי-סעודי, תקל על קטר לחדש את היחסים עם ישראל, ובמסגרת זו לנקוט צעדים שתהיה להם משמעות חיובית לביטחון ישראל.